

Konszenzust vagy káoszt?

Grétsy Zsombor

Különböző természettudományokkal foglalkozó szakszövegeket lektorálva tapasztalom, hogy bizonyos – úgy vélem, elemi – nyelvi, helyesírási kérdésekkel, problémákkal és az ezekhez kapcsolódó, olykor kellemetlen vitákkal újra és újra szembesülnöm kell. Nemrég beszélgettem egy rendszeresen publikáló kollégával ilyesfajta dolgokról, és legnagyobb megrökönyödésemre kiderült, hogy nagy szaktudású barátom még csak nem is hallott a „zöld könyv”, az Orvosi helyesírási szótár létezéséről. Ekkor döntöttem úgy, hogy legalább egy rövid cikk erejéig szólok a leggyakoribb helyesírási „babonákról”.

Hangsúlyoznom kell: az itt következő pár gondolattal nem csupán egy kiadó saját gyakorlatát, megszokásait, „mániáit” rögzítem, hanem egyszerűen az általános, mindenki által elfogadandó, jelenleg érvényes helyesírási szabályairól szólok. Ez persze nem jelenti azt, hogy ezekkel a szabályokkal tilos vitatkozni, s azok változtathatatlanok és örökkévalók, csupán annyit, hogy jelenleg ez a „helyes”, ez a „kodifikált” helyesírás. Lehet, hogy megalkuvó az álláspontom, de – mint azt már korábban is leírtam – az a véleményem, hogy egy nem tökéletes, de mégis konszenzuson alapuló, egységes szabályrendszer is jobb, mint az összevisszaság és a káosz, mert ez előbb-utóbb feltehetően zavarokat, félreértéseket okoz.

Nézzük meg tehát – csak vázlatosan – a két leggyakoribb problémát, az idegen szavak toldalékos alakjainak és egybe- vagy különírásuknak a kérdését!

Az idegen írásmód szerint írt szavakhoz általában közvetlenül tapasztjuk a magyarosan írt *toldalékokat*, a szóvégi *a, e, o, ö* helyett *á-t, é-t, ó-t, ő-t* írva, ha a szóvégi hangok a magyar kiejtés szerint megnyújtva fordulnak elő (1). Az idegen szó egyetlen más betűje sem változik meg (miért is változna?). Példa: *vascularisatio* és *vascularisatióval*. Gyakori tévedés, hogy a latin *-icus* végződést magyarnak vélik, és következetesen *-ikus* formában alkalmazzák. Igaz, az átvett és a magyarban meghonosodott jövevényszavakban átírjuk az *-icus* végződést, de ekkor természetesen már magát a szó egészét is magyarosan írjuk (például *szangvinikus*). Ellenben a latinosan-görögösen írt szavaknál (*gastricus, lymphaticus, acusticus, splanchnicus* stb.) marad az eredeti, az „igazi” latinos végződés is: *erythro-poeticus* és nem *erythro-poetikus* – ez utóbbi bizarr és illogikus hibridírás lenne.

Ennek mintájára más latin végződések is „magyaríthatnánk”, mondjuk az *amyloidosist amyloidózássá* torzítva. Hasonló a helyzet az *-alis* végződéssel: helyes az *aktuális* (magyar jövevényszó), de *spinalis* helyett *spinálist* írni – bizony elég *brutális* volna.

Az *egybeírás-különírás* sok-sok szabályát (A magyar helyesírás szabályai tizenegyedik kiadásának 46 pontja foglalkozik a problémakörrel) nem részletezhetem. Egy biztos: ez helyesírásunk legnehezebb területe. Amit kiemelnék, az a következő: a tény, hogy egy szóösszetétel egy vagy több tagja idegen szó, nem változtatja meg az egybeírásra vonatkozó alapvető szabályokat (2). Az orvosi helyesírásban korábban elég elterjedt volt a „magyar” és az „idegen” szavak kötőjeles összekapcsolása, s ezt az írásmódot mind a mai napig sokan helyesnek tartják, sokan alkalmazzák, ragaszkodnak hozzá. Álláspontjuk védhető is, de tudomásul kell vennünk, hogy a szabály (akár jó, akár rossz) a szavak közvetlen egybeírását írja elő. Ennek – szerintem elfogadható és helyes – indoka az, hogy sokszor nehéz meghúzni a határt a „magyar” és az „idegen” szavak között (ezért is tettem idézőjelbe ezeket a jelzőket). Az Orvosi helyesírási szótár avval példalózik, hogy ha természetesnek érezzük az *atomsúly*, a *vitaminhiány* egybeírását, akkor a *pancreasmirigy* és a *thymusműködés* – és hadd tegyük hozzá: a *bypassműtét* – formákat is el kell fogadnunk, hiszen ez utóbbi összetételek logikailag azonos szerkezetűek az előzőekkel.

Az én szememben az a döntő, hogy legyen egységes a megoldási mód; példánkban ez az általános egybeírás elvnek a megtartása. Mindemellett bizonyos határokig egyetértek azokkal is, akik azt mondják: ha ennyire bevonjuk anyanyelvünkbe ezeket a latinos írású szavakat, akkor írjuk is magyarosan őket (*koronáriszűkület, karotiszpulzus, optikuszrost* stb.). Ezt a jelenlegi „zöld könyv” nem engedi, és – ahogyan egy nagy tudású, kedves orvos ismerősöm fogalmazott – talán „az özofáguszunkon meg is akadna ez a phalat”, ám elképzelhető, hogy előbb-utóbb megszületik egy új Orvosi helyesírási szótár, amely már lehetőséget ad – persze a megfelelő korlátok között – az ilyesforma írásképek alkalmazására.

Addig is: ha lehet, fogadjuk el a jelenlegi szabályokat, szaknyelvünk egységessége végett.

IRODALOM

1. *A magyar helyesírás szabályai*. Tizenegyedik kiadás. Budapest: Akadémiai Kiadó; 1994. 215.-216. szabálypont.

2. *Orvosi helyesírási szótár*. Budapest: Akadémiai Kiadó; 1992. 2.6. pont